

Sekoittuvat sanat ojennukseen

WOLFGANG MÜLLER *Leicht verwechselbare Wörter*. Duden Taschenbücher. Eine sonderreihe zum Grossen Duden, Band 17. Dudenverlag, Mannheim 1973. 334 s.

Dudenin sanakirjojen potentiaalinen käyttäjäkunta on monimiljoonainen ja teosten menekki tämän johdosta mittava. Tämä heijastuu myös toimituksen olikkeisiin. Dudenverlagin uudessa toimitalossa Mannheimin teollisuusalueella on kustantamon bibliografisella instituutilla erinomaiset toimitilat. Suureen keskushalliin, jossa on yhteinen käsikirjasto, aukeavat ovet toimittajien huoneista, ja hallin vieressä on perinteiseen tapaan järjestetty arkisto. Kaupallinen kustantaja on myös

antanut instituutille varsin suuren itsenäisyyden.

Dudenin suurten sanakirjojen oheen kasvaneen erikoissarjan tuorein verso esittelee sanoja, jotka joko ilmiänsä tai ilmiänsä ja merkityksensä samankaltaisuuden johdosta helposti sekoitetaan. Hakusanoina kirjassa on kahden tai useamman sanan ryhmiä, esim. *Biographie* / *Bibliographie* ja *männlich* / *mannhaft* / *männiglich* / *mannbar*. Hakusanaryhmän jälkeen on selostettu kunkin jäsenen merkitys erityisesti käyttöalaa valaisten ja eroja tähdentäen. Sen jälkeen seuraavat esimerkit, jotka ovat kirjallisuudesta poimittuja.

Ilmeisestikään kaikkea ainesta ei ole valittu käytännössä todella havaittujen sekaantumatapauksen perusteella, mutta tämä ei sinänsä vähennä kirjan hyödyllisyyttä. Tekijän perusajatuksen mukaan sanojen oikea käyttö on viestinnän ymmärrettävyyden kannalta tärkeämpää kuin kieliopin korrektius, koska leksikaaliset yksiköt kantavat pääosan informaatiokuormasta. Siksi on tärkeää pitää sanat erillään.

Ne sekaantumatapaukset, joiden karsimiseksi tämä leksikko on laadittu, ovat yksi laji kielensisäistä interferenssiä, johon tutkimus on toistaiseksi kiinnittänyt melko vähän huomiota. Johdannossaan tekijä selostaa tätä virhetyyppiä. Kontrastin vähydestä aiheutuva erottelun vaikeus (»die homogene Hemmung») on tunnetusti haitta myös oppimisessa. Kontrastin puute vaikeuttaa erityisesti eräiden vierasperäisten sanojen merkityserojen hallintaa, koska liittymäkohdat jo omaksuttuun sanavarastoon puuttuvat.

Sanakirjan johdannossa esitetään myös tarkasteltavana olevien interferenssivirheidien luokitus. Pääjako on tehty sen mukaan, muistuttavatko sekoittuvat sanat toisiaan vain ilmiänsänsä (*Theologie* / *Teleologie*) vai ovatko ne paitsi ilmiänsänsä myös merkitykseltään lähellä toisiaan (*wirkungsvoll* / *wirksam*). Kaiken kaikkiaan teoksen johdanto jakaa keskeistä oppia leksikografeille. Sen on laa-

tinut toimitustyössä kouliintunut tutkija. Esitys pysyy onnistuneesti maanpinnalla väheksymättä silti teoriaa.

Suomen kielessä tällaisia interferenssivirheitä käsittelevään leksikkoon olisi runsaasti aineistoa. Johtamismahdollisuuksien runsaus on synnyttänyt suuren joukon ilmauksia, jotka potevat kontrastin puutetta: *tarkastaa* ja *tarkistaa*, *määrittää* ja *määritellä*, *suurennos* ja *suuennus*, *tallettaa* ja *tallentaa*, *antaa* ja *annostella*, *vaste* ja *vastine* jne. Työtä siis riittäisi nykysuomen parissa työskenteleville sanakirjamiehille, etenkin kun muistaa, että esiteltävä teos on kiintoisassa leksikkosarjassa n:o 17. Sarjan aikaisemmat kirjat ovat pysyvä haaste eri maiden kieli-instituuteille. Meillä on vankat perinteet murteentutkimuksessa, mutta silti äidinkielenopettajilta puuttuu kirjanen, joka vastaisi Dudenin sarjan n:oa 15: »Wie sagt man anderswo? Landschaftliche Unterschiede im deutschen Wortgebrauch.» — Kumpia lienee liian vähän, käyttäjiä vai tuottajia.

Esko Koivusalo